

George Friedman: Vihar a csönd előtt

Könyvismertő

A 2022-es tuskányosi beszédében Orbán Viktor megemlíttette ezt a könyvet. Másnap már nem tudtam megvenni, több mint 3 hetet kellett várni rá. Nyilván nagyon sok példányt nyomtak újra. A könyvet tehát most nem reklámozni szeretném – bár azt se tagadnám le –, hanem ismertetni. A könyv az USA – és kizárólag az USA – következő két évtizedéről bocsátkozik jóslásokba. A 2020-as évek lesznek a “vihar” éve, majd a 2028-ban választott elnök már új pályán, megint egy békés, felfelé ívelő pályára vezeti az USA-t – ez lesz a „csönd”.

A könyvnek – megítélésem szerint – rengeteg hiányossága van, súlyos problémákat megkerül vagy meg se említ, de pár szuper-pesszimiztikus írás után nagyon üdítő és gondolat ébresztő olvasmány. Az utolsó mondata, hogy "A jelenlegi vihar nem több, mint ami Amerika történelmének és az életünknek ebben a szakaszában normális" – ez egy kicsit megnyugtató.

A szerzőről pár szó: George Friedman 1949-ben született Budapesten holokauszt túlélő szülők gyerekeként, és kisgyerekként vándorolt ki családjával az Egyesült Államokba, ahol politológusi tanulmányait követően globális prognózisaival-vízióival vált ismertté. 1996-ban megalapította a Stratfor biztonságpolitikai elemzőcéget, majd 2015-ben a Geopolitical Futures folyóiratot. Friedman óriási reputációval bír, mint geopolitikai elemző és előrejelző.

A *Vihar a csönd előtt* többszöri halasztás után 2020-ban került kiadásra az USA-ban, magyarul 2022-ben jelent meg. A covid járvány ezért nem, Biden győzelme Trump fölött is csak jóslatként került be a könyvbe.

Friedman elemzései azon feltevésen alapulnak, hogy az Egyesült Államok történelmében ciklusok vannak: egy “intézményi” ciklus 80 éves tartammal – eddig 3 volt –, és egy “társadalomgazdasági” ciklus 50 éves időtartammal – eddig 5 ciklus volt. Minden ciklus-átmenet nehéz, a régi elavult struktúrát kell leváltani valami újra. Az USA előtt álló évtized azért különösen nehéz, mert először esik egybe a két ciklus vége.

Intézményi ciklusok

Az első intézményi ciklus 1780-ban indul – a függetlenségi háború végével, az Alkotmány megszövegezésével – és az 1865-ös polgárháborúval végződik.

A második ciklus a II. világháború végével zárul. A harmadik 2025 körül fejeződik majd be. Háborúval fog lezáródni.

Az első intézményi ciklus válsága abban állt, hogy tisztázatlan volt, a szövetségi kormány gyakorolja-e a hatalmat az államok felett. A kérdést a polgárháború döntötte el.

A második azt a kérdést vetette fel, hogy létezik-e korlátja a szövetségi kormány hatalmának a gazdaság és a társadalom felett. Erre a II. világháború adta meg a választ.

A harmadik intézményi ciklus problémája az, hogy lehetőségessé vált az amerikai élet mérhetetlenül nagy szövetségi ellenőrzése, de nem határoztak meg korlátokat, és nem hoztak létre olyan intézményi struktúrát, amely ezt a rendkívüli hatalmat képes volna kezelni.

Amerikában minden országhoz képest erősebb az individualizmus – ennek történelmi gyökerei vannak. Éppen erre vezethető vissza, hogy Friedman intézményi vizsgálatainak középpontjában az áll, hogy a szövetségi kormány mekkora befolyással bír a tagállamok, a gazdaság és a társadalom fölött.

A könyv első száz oldala az amerikai történelem kezdetéről szól, a kontinens elfoglalásáról, a bevándorlók megszerveződéséről. Érdekes leírás, élveztem ezt a 100 oldalt, de nagyon kevés köze van a könyv témájához.

Engedtessek meg nekem szögletes zárójelek közé zárt mondatok bevezetését. Ezek az én olvasás közbeni, nem túl releváns reflexióim. Friedman elbíbelődik azzal, hogy az Alapító Atyák milyen körülmények között voltak, rengeteg 'féket és ellensúlyt' építettek be az Alkotmányba, amivel hihetetlen nehézkesé tették a döntéshozatalt és a működést. De ez a rendszer (egyelőre) működik, nem omlott össze és nem szállt el, senki nem tudott egyeduralmat szerezni. [Eszembe jutatta ez a Mesterséges Intelligencia hálózat alapproblémáját. Minden csomópontban és összeköttetésben kell a csillapítás. Ha nem így van, akkor a rendszer előbb vagy utóbb kiakad, kvázi epilepsziás rohamot kap.] Természetesen az Alapító Atyák nem láthatták előre az atombombát és az elnök kezében lévő atomtáskát. Nincs idő a Kongresszus elé vinni a dolgokat megtárgyalni, ez hihetetlenül eltorzította a hatalmi viszonyokat az elnök javára.

Szeretjük a nagy történelmi rálátással, nagy ívvel dolgozó könyveket. Ez a könyv ilyen, ez adja a nagy erejét. Az 50 és a 80 éves ciklusokat nyilván nem lehet szó szerint értelmezni. Így is van olyan esemény, a New Deal például, ami sokkal kisebb jelentőséggel bír Friedmannál, mint ahogy azt általában a történészek tartják. Friedman szerint a New Deal nem szüntette meg a válságot, viszont lefektette azt az alapelvet, hogy a szövetségi kormány valamilyen módon felelős a gazdaságért, és jogosan avatkozhat bele a gazdaság és a társadalom folyamataiba.

Mi jellemző a jelenlegi intézményi ciklusra? Totális szövetségi ellenőrzés és technokratizmus. A szakértők uralnak mindent, a szakértők viszont az apparátusukba beépülve nem használhatják a józan eszüket. A rendszer áttekinthetetlen, és csak a saját logikája mentén képes működni, egy idő után esély sincs a megváltoztatására. Szakértő már csak a szakértő gyereke lehet, mert csak ők képesek a megfelelő iskolát

kiválasztani és megfizetni a gyerekeiknek. A társadalmi mobilitás leáll. Gyűlik a kintrekedtek és lecsúszottak mérge, sőt gyűlölete. Ez jellemző a mai amerikai társadalomra. Ennek a jelzése, egyelőre csak jelzése, volt Trump elnöksége, akiben szószólót láttak például a lecsúszott fehér munkásosztály tagjai – szemben a Hillary Clinton féle establishment képviselőjével.

Orbán Viktor és George Friedman a Karmelita kolostorban 2022. június 27-én

Friedman egy példán keresztül világosan beszél: ma a Legfelsőbb Bíróság mindegyik tagja a Yale vagy a Harvardon végzett, mint a jogtudományok szakértője, pontosabban mindegyikük a jogról folytatott technikai viták szakértője. Politikai tisztséget egyik sem töltött be életében, soha nem vezettek sem céget, sem farmot.

Ezek után pontosan előre látható, hogy milyen döntéseket fognak hozni. Nem feladatuk a józan ész beemelése a rendszerbe.

Trump és Biden még a mai, azaz a régi rendszer embere, 2028-ra várható az az elnök, aki alatt hihetetlen sebességgel fognak változni a dolgok, a technokraták legnagyobb megdöbbenésére. (Friedman többször hangsúlyozza, hogy az elnökök csak jelzőzászlók, akarva-akaratlan képviselik azt ami a mélyben kiforrt.)

Ennek az új intézményi rendszernek néhány elemét nevezte meg Friedman. A technokratizmust fel kell lazítani. A kitörés lehetséges iránya, a katonaságtól átvett kifejezéssel: a parancsnoki szándék alapelv. Másodsor: a jelenlegi előválasztási rendszert meg kell szüntetni, mert ez a pártközpontok által preferált jelöltet választja ki. [A pártközpontokat ki választja ki, ez a kérdés fel sem merült Friedmannál.] (Trump esete rendhagyó, azért is tudott győzni, mert kívülről jött a Republikánus

pártba. "A republikánusok nem tudtak feladni olyan alapelveket, mint a szabadkereskedelem és a bevándorlók tisztelete.") [Valóban megdöbbenő volt, hogy ekkora ország két ilyen idős és már sok mindenben korlátozott jelöltet tudott kiállítani. Nagyon is összefügg ez azzal, hogy a már kiválasztott belső embert mérhetetlen mennyiségű pénzzel el tudják fogadtatni a szavazókkal. Arra a kérdésre, hogy ez mennyire demokrácia, nagyon sokan válaszolják azt, hogy semennyire.]

A harmadik módosítandó elem az amerikai egyetemek drágaságának és elitista jellegének a megszüntetése. Ez egy külön nagyon érdekes vonal a könyvben, hogy például a diákhitel, aminek a célja teljesen világosan az volt, hogy több ember végezhesse el az egyetemet, hogyan ment félre. Az egyetemek egyáltalán nem csökkentették az áraikat, hiába nőtt a létszám, hiszen majd a diákhitelből kifizeti a hallgató. Hitelválság lesz, sőt már van. Nagyon sok ember küzd nagy diákhittel. [Épp a napokban törölte el Biden nagyon sokaknak a diákhitel tartozását. Persze az amerikai barátom rögtön kérdezte, hogy milyen alapon – nem volt joga hozzá, hogy egyeseknek ajándékot adjon.] Az egyetem egyszerre a probléma és a megoldás kulcsa, s ez lesz a politikai csata központja is – Friedman szerint.

Társadalomgazdasági ciklusok

Első: Washington ciklus 1783 – 1828. Az új bevándorlók az angolok megítélése szerint: a skótok-írek műveletlenek, közveszélyesen részegesek; a németek ostoba füstös képűek.

Második ciklus: Jackson ciklus 1828 – 1876. Arany-ezüst alapú dollár, polgárháború, a kisvárosi Amerika kialakulása

Harmadik: Hayes ciklus 1876-1929 A kisvárosi Amerika mély ellenszenvvel viszonyult a nagy, virágzó ipari városokhoz. Az aranystandard bevezetése hatalmas befektetéseket generált, amely aztán túltermelési válsághoz vezetett.

Negyedik: Roosevel-ciklus 1932-1980. A technokrácia megszületése a New Deal hozományaként. 1970-ig a Keynesi rendszer jól működött. Magas adók: 250 ezer USD jövedelem felett 70%, ez visszatartotta a kockázatvállalást.

Ötödik: Reagan-ciklus (1980-2030) Az adók csökkentése – pénzbőség, a technokrácia és a multik uralma, az amerikai középosztály süllyedése, a fehér munkásosztály térvészése.

A hatodik ciklusnak a következők a megoldandó problémái: A gazdasági rendszerben felhalmozott tőkefelesleg és ennek eloszlása. Egyrészt a tőke nem talál befektetési lehetőséget, másrészt rendkívül egyenlőtlené vált a vagyon eloszlása, ami ma már bénítja a gazdaságot is, és nagy társadalmi feszültséget okoz. A technokraták végső veresége akkor következik be, amikor a lesüllyedt fehér munkásosztály maradéka és a latínok, meg a spanyol ajkúak egymásra találhatnak.

A demográfiai kérdés "megoldása". A várható életkor egyre növekszik, olyan szabályokra, munkakörökre van szükség, amelyek illeszkednek ehhez a korfához. [Az elöregedés a fejlett társadalmak fő kihívása. Amerika és a világ problémája nem esik egybe. A kevésbé fejlett országokban több, mint egymilliárd fiatalember van, aki a következő tíz évben kívánna a munkaerőpiacra belépni. Ennek megoldatlansága például tömeges migrációt válthat ki, ami az USA-t is súlyosan érintheti.]

A hagyományos családmódel felbomlása. Az oktatás és az egészségügy színvonalának emelése.

Amit Friedman meg sem említ – gondolom azért, mert nem lát ilyen problémát – az a monopóliumok, és az állam monopóliumok általi elfoglalása. Amit megemlít, az a klímaválság, de csak annyiban említi meg az utolsó lapon, hogy bevallja nem tud mit kezdeni vele.

Bár az Alapító Atyák nem annak szánták, Amerika mégis birodalom lett. Azonban Friedman szerint "Az amerikai birodalom alapja nem a hadsereg és még csak nem is a gazdaság. Hanem a rock and roll, a "Santa Barbara" feliratú pólók és a New York Yankees baseball sapkák". [Miközben elismerem, hogy Amerika kulturális hatása a világra hihetetlenül nagy, azért az amerikai hadiipar, a multinacionális cégek és a befektetési alapok hatásáról se feledkezzünk meg.]

Mint minden ciklus-átmenet, a mostani is gyűlölettel és harccal van telve, vannak vesztesei és nyertesei. Amerika amúgyis a káosz országa, Friedman szerint egyenesen attól egyedi az USA, hogy a káoszt minden országnál jobban intézményesítette. Attól azonban nem kell félni, hogy az USA esetleg szétszakad. [DUSA - DisUnited States]

Jön a csend - a fellendülés, csak azt a kis időt kell még kibírni.

*

Úgy érzem, komoly problémát jelent, hogy a könyvnek nem volt jó szerkesztője, aki egyrészt struktúrába rendezte volna a tartalmát, másrészt a néhány felesleges és botránnyosan gyenge mondatot kihúzta vagy átíratna volna. Csak példaképpen, amikor korunk demográfiai problémáit tárgyalja, ezt írja: "Le kell győzni a leépülést okozó betegségeket, amelyek az idősek csoportját jelenleg az erőforrások fogyasztóivá teszik. A gyorsan ölé betegségek gazdaságilag fenntarthatók. A termelésre képtelen emberek életben tartása viszont gazdasági terhet jelent." OK, tudok jóindulatúan is hozzáállni ehhez a mondathoz, de azért ezt a szerkesztőnek ki kellett volna szűrni és módosítani.

Ugyancsak hiányolom a szerkesztő rákérdezését a harmadik (jelenlegi) ciklust lezáró háborúra. Mégis mester, milyen lezáró háborúra gondolsz?

Bp, 2022. 09. hóban

Csikvári F. András